

Lapbook a Squashbook

*Jolana Ronková, Jana Hájková,
Blanka Waldhansová,
Věra Malinová,
Klára Špačková*

Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových
kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností

Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, 2019

Vzdělávací modul
ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

Lapbook a Squashbook

*Jolana Ronková, Jana Hájková,
Blanka Waldhansová, Věra Malinová,
Klára Špačková*

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
2019

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Lapbook a Squashbook

Publikace vznikla v rámci projektu *Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností*, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000664 (2017–2019), financováno z Evropských sociálních fondů, řešiteli projektu jsou Univerzita Karlova, Masarykova univerzita, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Technická univerzita v Liberci a META, o.p.s.

Publikace je určena ke vzdělávacím účelům.

Autoři publikace:

Mgr. Jolana Ronková, Ph.D., Mgr. Jana Hájková, Mgr. Blanka Waldhansová, Mgr. Věra Malinová, PhDr. Klára Špačková, Ph.D.

Hlavní manažer projektu Univerzity Karlovy:

doc. PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D.

Manažer projektu Masarykovy univerzity:

doc. PhDr. Petr Knecht, Ph.D.

Manažer projektu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích:

doc. RNDr. Helena Koldová, Ph.D.

Manažer projektu Technické univerzity v Liberci:

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

Manažer projektu – META, o.p.s.:

PhDr. Kristýna Titěrová

Koordinátor vzdělávacího modulu Čtenářská gramotnost

PhDr. Klára Špačková, Ph.D.

Poděkování

Velké díky patří doc. Anně Kucharské za laskavé vedení projektu, rovněž děkujeme všem zapojeným učitelkám, které byly ochotné Lapbook i Squashbook vyzkoušet ve svých třídách a jejich cenné rady. Děkujeme i ředitelkám zúčastněných základních škol za možnost projekt realizovat právě na jejich školách. Děkujeme také celému týmu projektu za skvělou spolupráci.

Recenzenti

PaedDr. Marie Brabcová, Mgr. Ivana Štěpánová

Abstrakt

Publikace je věnovaná výukové metodě Lapbook a Squashbook pro jejich využití k rozvoji čtenářské gramotnosti u žáků na prvním stupni základní školy. Zabývá se principy efektivních postupů a metodických pokynů pro jejich tvorbu, ale zejména použitím těchto interaktivních knih při výuce a rozvoji hlubšího porozumění čtenému. Předkládá zájemcům několik konkrétních textů a aktivit k realizaci.

Klíčová slova: čtenářská gramotnost, čtenářské strategie, Lapbook, Squashbook

Abstract

The publication is devoted to the teaching method Lapbook and Squashbook for their use in the literacy development of primary school children. It deals with the principles of effective procedures and methodological guidelines for their creation, but especially through the use of these interactive books in teaching and developing a deeper reading comprehension. It submits to the candidates several concrete texts and activities for implementation.

Key words: reading literacy, reading strategies, lapbook, squashbook

Obsah

ÚVOD.....	6
ZÁKLADNÍ POJMY A METODY.....	8
Čtenářské strategie	8
Evokace - uvědomění - reflexe (E - U - R).....	11
Evokace	11
Uvědomění si významu.....	13
Reflexe	13
Hodnocení žákovského výkonu	14
DOPORUČENÍ.....	16
LAPBOOK	17
SQUASHBOOK.....	19
NÁVOD NA VÝROBU LAPBOOKU.....	21
NÁVOD NA VÝROBU SQUASHBOOKU	23
METODICKÉ POKYNY	24
Lapbook Záhada obřího zubu.....	24
Lapbook O dubu se zlatou korunou.....	26
Lapbook Honzík	28
Lapbook Rada strýčka hrocha.....	30
Squashbook Iguanodon	32
Squashbook Kunratický les	34
Squashbook Cukrová řepa	36
Pracovní listy.....	38
ZÁVĚR.....	39
UKÁZKY Z VÝSLEDKŮ UČITELSKÉHO DOTAZNÍKU	41
FOTOGRAFIE Z REALIZACE.....	45
LITERATURA	47

Úvod

V rámci projektu Evropské unie pod názvem Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností, Reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000664 jsme byli vyzváni navrhnout, realizovat, ověřit, zhodnotit a uvést v praxi takové aktivity pro žáky prvního stupně ZŠ, které by pomohly efektivněji rozvíjet čtenářskou gramotnost v českých školách tak, aby výuka byla zábavná a zároveň se žáci zlepšovali ve svých čtenářských dovednostech. Sešli jsme se jako skupina pracovníků Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a učitelů z praxe, kteří znají potřeby svých žáků nejlépe. Akademici nabídli soubor seminářů, kterými vytvořili teoretický rámec a učitele tak vybavili novými současnými teoretickými poznatky o výuce čtenářské gramotnosti. Společně jsme se také zabývali Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání RVP ZV, analyzovali školní vzdělávací programy účastněných základních škol ŠVP ZV, vyhledávali slabá místa v oblasti čtenářské gramotnosti a tato slabá místa se pokusili doplnit.

Z této analýzy vyplynula potřeba rozšířit výstupy vzdělávání, získat nové materiály a prostředky vedoucí k porozumění čtenému, zejména jsme vyzdvihli nutnost doplnit RVP ZV i ŠVP ZV o výuku čtenářských strategií již od 1. ročníku ZŠ. Vyučující z fakulty učitele zahrnuli teorií a zkušenostmi z předchozích českých i zahraničních výzkumů a šetření o čtenářské gramotnosti. Učitelé naopak diskutovali, jak dětem čtenářské strategie přiblížit a nezatížit je odbornými pojmy a teorií.

Z mnoha společných brainstormingů, studia současného stavu poznání v oblasti čtenářské gramotnosti, inspirace z ČR i ze zahraničí a stavu praxe na základních školách, vzešel návrh žákům představit tzv. LAPBOOK a SQUASHBOOK. Zdá se být velmi účinnou formou, jak děti více přitáhnout ke čtení a něco nového je naučit. Čtení je totiž činnost namáhavá kognitivně i fyzicky – musí se u ní přemýšlet, ale námaha se čtením spojená se zmenšuje, pokud nás čtení baví, pokud o čtení máme zájem. Vycházíme z tvrzení, že text, který čtou děti se zájmem, prohlubuje porozumění čtenému, děti u čtení vydrží déle a po jeho přečtení dosahují lepších výsledků v navazujících činnostech (Vellutino, 2003, s. 67). Při realizaci se zjistilo, že tato metoda vyhovuje prakticky všem žákům, i žákům se specifickými poruchami učení a že kromě čtenářských dovedností rozvíjí mnohé kompetence, na kterých stojí současný RVP ZV. Postupně zde představíme

několik aktivit na způsob LAPBOOK a budeme se vyjadřovat, jaké konkrétní kompetence a čtenářské strategie daná aktivita rozvíjí. Najdete zde i metodiku, která učitelům, kteří budou mít zájem aktivity ve školách s žáky realizovat, zjednoduší přípravu na vyučování.

Základní pojmy a metody

LAPBOOK A SQUASHBOOK využívá znalosti některých základních principů, postupů a metod, které jsou pro rozvoj porozumění klíčové. Jedná se zejména o vědomé postupy porozumění, tedy čtenářské strategie, posléze také metody kritického myšlení, zejména model E - U - R (evokace - uvědomění - reflexe). Krátce si nyní vysvětlíme principy těchto postupů, jejich výhody a potenciál pro efektivnější výuku práce s texty.

Čtenářské strategie

Čtenářské strategie jsou postupy, které čtenáři pomáhají, aby lépe porozuměli čtenému textu. Slovo strategie ukazuje, že se jedná o něco, co používáme vědomě a promyšleně, tedy strategicky. Při práci se strategiemi klademe velký důraz na vlastní proces, tedy na to jakým způsobem pracujeme. Proto bychom měli především vést žáky k tomu, aby přemýšleli, co se během čtení děje v jejich hlavách, neboli aby přemýšleli nad svým přemýšlením (metakognice). Čtenářské strategie jsou vědomé postupy a metody, které umožňují porozumět textu a předcházejí vzniku čtenářských dovedností.

Tyto zprvu vědomé a plánované procesy se stanou natolik automatickými, že si je jedinec již neuvědomuje - staly se z nich dovednosti. Zjednodušeně řečeno, pokud zvládá používat metody k plnému porozumění a využití textu automaticky, bez vynaložení vědomého úsilí, můžeme hovořit o tom, že má osvojeny čtenářské dovednosti (Kovaříková, 2016). Čtenářské strategie čtenář záměrně používá v případech, kdy se setká s náročným textem. Právě v takovém okamžiku začne vědomě uvažovat nad tím, která ze strategií by mu mohla s porozuměním textu pomoci. V případě nenáročného textu naopak čtenář použije nevědomé čtenářské dovednosti. Cílem výuky přitom je, aby se vědomě užívané čtenářské strategie dostaly na úroveň automaticky užívaných čtenářských dovedností. Čtenářské strategie jsou užívány záměrně, zároveň se vyznačují adaptabilitou. Čtenář si naplánuje, jak a kdy je použije, zároveň se však flexibilně přizpůsobuje potřebám textu (Pearson, 2002).

Na počátku devadesátých let Pearson a jeho kolegové (Pearson, 2002) analyzovali výzkumy o porozumění textu z předchozího desetiletí. Hledali odpověď na to, čím

se liší dobří čtenáři od těch slabších a jak reagovali na otázku: „*Co uděláš, když něčemu nerozumíš?*“ Na základě odpovědí bylo zjištěno, že některé strategie byly zmiňovány téměř výlučně žáky, kteří dosahovali lepších výsledků v oblasti porozumění textu (použijí kontext), jiné zmiňovali tito žáci o mnoho častěji (přečtu si text znovu). Méně zdatní čtenáři naopak téměř výlučně uváděli, že text přeskočí. Na základě analýzy verbálních a neverbálních projevů bylo zjištěno, že méně zdatní čtenáři, na rozdíl od těch více zdatných, ve většině případů nesledovali, zda rozumí textu, a nepřečetli si text znovu (Garner, 1981). Na základě těchto studií pak Pearson s kolegy (2002) shrnuli, čím se vyznačují zdatní a uvědoměli čtenáři (*active and expert readers*), do následujících bodů:

- Neustále vyhledávají spojitosti mezi tím, co vědí, a mezi novými informacemi, na které narazí v textu.
- Neustále monitorují, zda jim text dává smysl.
- Když si uvědomí, že něčemu neporozuměli, podniknou nápravná opatření.
- Žáhy se naučí rozlišovat podstatné od méně podstatných informací.
- Úspěšně se jim daří provádět syntézu informací v rámci textu i mezi texty a zařazovat informace do svých čtenářských zkušeností.
- Usuzují během čtení a po přečtení textu, aby dobře porozuměli všemu, o čem se v textu píše.
- Kladou otázky vztahující se k textu a jeho autorovi (Pearson, 2002, s. 153–154).

Pojmenování strategií, které nacházíme v publikacích a dalších metodických materiálech, a celkové pojetí se rodilo jak na základě výzkumů, tak i během společných diskuzí mezi učiteli. Millerová (2002) a další autoři publikací pro učitele popisují, jak ve svých hodinách pracují s následujícími čtenářskými strategiemi (Harvey, 2007; Keene, 2007):

- Aktivace předchozích vědomostí: Uvědomuji si, co o tématu vím, jak dané téma souvisí s mými osobními zkušenostmi a se světem kolem mě. Všímám si souvislostí mezi různými texty.
- Vizualizace: Vytváření vizuálních a jiných smyslových představ. Představuji si, jak vypadá, voní, chutná či je cítit na dotek něco, o čem se píše v textu.
- Usuzování: Zjišťuji podle nápovědí v textu, co mi chce autor říct. Zjišťuji skrytý význam textu.
- Kladení otázek k textu: Před, během i po přečtení textu si pokládám různé otázky, na které pak hledám odpověď.

- Určování nejdůležitějších myšlenek a témat textu.
- Shrnutí.
- Syntéza: Skládám si dohromady informace, o kterých jsem se dočetl/a, a přidám, co jsem již věděl. Kousky skládačky pak vytvoří nový poznatek.
- Sledování porozumění: Sleduji, zda rozumím tomu, co čtu.

Řada autorů (např. Tompkins, 2004; Johns, Lenski, 2005) třídí strategie podle toho, kdy jsou během čtení využívány, tedy na strategie před samotným čtením, během čtení nebo po ukončení čtení – podrobněji viz tabulku 1.

Tabulka 1. Třídění čtenářských strategií podle fází čtenářského procesu

Fáze čtenářského procesu	Čtenářské strategie
Strategie používané před čtením	hledání souvislostí, kladení otázek, vytváření vizuálních a smyslových představ, předvídaní
Strategie používané v průběhu čtení sloužící k uvědomění si významu čteného	hledání souvislostí, kladení otázek, vytváření vizuálních a smyslových představ, usuzování, předvídaní
Strategie používané po skončení čtení při fázi reflexe	shrnutí, hodnocení

Čtenářské strategie můžeme členit také podle toho, jakou čtenářskou dovednost chceme upevňovat – viz tabulku 2.

Tabulka 2. Třídění čtenářských strategií podle dovedností, které vytvářejí

Čtenářská strategie	Popis dovednosti
Soustředění	Když čtu, soustředím se, můj mozek pracuje na plné obrátky a sleduji, o čem čtu
Předvídaní	Co se stane dál? Vsadím se, že vím, co teď udělá, když...
Propojování	Existují 3 úrovně propojování: • Propojování se světem okolo mne, s tím, co o něm už vím. • Propojování s mým vlastním životem. • Propojování s něčím, co jsem už četl v jiných knihách.
Určení důležitosti	Když dobře čteme a soustředíme se, mozek nám říká, které části jsou více důležité a které méně nebo vůbec. Vybíráme klíčová slova. Rozlišíme informace (fakta) a názory.

Pokládání otázek	Otázky mohou být malé i velké. Kdo? Proč? Jak? Kdy? Kde?
Shrnutí	Umíme shrnout, o čem čteme a říci to vlastními slovy.
Zobrazování	Tvoříme obrazy ve vlastní hlavě o tom, o čem čteme, co se odehrává, kde, jak to vypadá
Skládání	Rozšiřujeme své vědomosti a přidáváme je k tomu, co již víme.
Usuzování	Hledáme skryté významy.
Tvoření	Na základě našich vědomostí utváříme vlastní texty a informace používáme ve svém vlastním životě.

Evokace – uvědomění – reflexe (E – U – R)

Autoři programu RWCT (program Reading and Writing for Critical Thinking) vytvořili třífázový model učení, který vychází z podstaty pedagogického konstruktivismu. Tento model podporuje aktivitu žáků při výukovém procesu, pracuje s jejich zkušenostmi, počítá s postupným a aktivním konstruováním poznání a s tím, že proces poznávání u dětí neustále pokračuje. Neoddělitelnou součástí učebního procesu se v tomto modelu stává reflektivní a sebereflektivní činnost.

Program RWCT využívá základního učebního modelu, který má 3 fáze: 1) fázi evokace, 2) fázi uvědomění si významu informací, 3) fázi reflexe. Tento model navrhuje, jak uspořádat sled různých učebních aktivit a činností tak, aby si žáci uvědomili vztahy mezi svými znalostmi, aby hledali vlastní řešení problémů, zpracovávali získané informace, vyjadřovali se k nim a hodnotili dosaženou změnu.

Evokace

Během první fáze dochází k několika důležitým poznávacím aktivitám. Žák si samostatně vybavuje, co již ví o tématu. Evokace žáka přiměje, aby se zamyslel nad tím, co již o daném tématu ví, a začal nad tím přemýšlet. V této první fázi učení, jak zmiňuje Tomková (2007), se žáci vyjadřují k tématu, co už vědí, co si myslí, co si představují, vybavují si zkušenosti, vědomosti i dovednosti směřující k tématu. V této fázi se formulují otázky, nejasnosti předpoklady a hypotézy (Hausenblas & Košťálová, 2007). Dochází k propojení otázek a odpovědí k danému tématu (učební látce).

Pro vzbuzení zájmu dětí v mateřské škole je vhodné využít otevřených či asoci-
ačních otázek, které pomáhají učitelům zmapovat vědomosti (prekoncepty) dětí,
na které bude učitel dále v dalších fázích navazovat. Jsou to například otázky:
„Když se řekne..., napadne mě... Co bys udělal/a ty, kdyby...? Jak by mohl příběh
pokračovat...? Podívej se na obrázek, o čem by mohl být příběh?“

Evokaci odpovídají otázky ze *Čtenářských kostek* i obrázky z *Příběhů z kostek*.
Znalosti, které nepřijímáme nahodile, nýbrž jako součást nějakého kontextu,
jsou trvalé. Informace vytržené ze souvislostí, které si žáci nemohou spojit s již
známými znalostmi, se mohou zanedlouho vytratit (Temple, Steelová, Meredith,
1997, s. 7)¹. Při učení se spojují nové poznatky s poznatky, které již známe. Aby
žáci lépe a hlouběji porozuměli danému problému, tématu, potřebují základ
z vědomostí, které již o dané věci vědí, a na tento základ napojovat poznatky
a zkušenosti nové. Tím, že žáci využívají předchozích znalostí a dochází k jejich
rekonstrukci, tím si rozšiřují základ svých vědomostí a dostávají možnost aktivně
přijmout nové poznatky (Ronková, 2015).

Při tomto způsobu práce se dají odhalit dřívější dezinterpretace, neporozumění,
mezery, aj., které mohou žáci v určitém tématu vzdělávacích oblastí mít. Při evo-
kaci dochází k aktivizaci žáka. Jakékoli efektivní učení se bez činností vedoucích
k aktivitě žáků neobejde. V našich školách se často udržuje model, kdy učitel
předává a žák pasivně přejímá informace. Většina takto nabytých vědomostí ale
nezakládá pevný základ vědomostí, které žáci ke svému učení potřebují.

Aktivní zapojení znamená, že žáci přemýšlejí samostatně a užívají vlastního
jazyka k vyjádření myšlenek. Své znalosti a aktuální stupeň porozumění prokáží
vlastním souvislým projevem, písemným či ústním. Ve fázi evokace si tímto
způsobem žáci sami ujasňují, na jaké úrovni jsou jejich znalosti tématu, jaké
vědomostní či názorové schéma si v sobě nesou. A díky tomu, že si svou výchozí
situaci ujasní, mohou pak lépe a efektivněji do již existujících struktur zabudovat
poznatky nové, protože budou lépe rozumět celému kontextu (Temple, Steelová,
Meredith, 1997, s. 7).

Dalším cílem evokační fáze je vzbudit vnitřní zájem žáků k řešení předloženého
problému. Vnitřní zájem je nezbytný proto, aby bylo učení efektivní. Aby žáci vidě-

¹ TEMPLE, CH., STEELOVÁ, J., MEREDITH, K. Čtením a psaním ke kritickému myšlení, Příručka I- VIII,
Praha: OSI-OSF, 1997, 1998

li smysl své práce a zůstali aktivní během činností, musí být vnitřně motivováni. Ve fázi evokace mají žáci možnost sami sobě stanovit cíl, ke kterému jejich práce směřuje, a to formou zformulování a kladení vlastních otázek, na které chtějí a musí hledat odpovědi. Pokud si žák cíl stanoví svobodně, bude i maximálně motivován k jeho dosažení (Temple, Steelová, Meredith, 1997, s. 8).

Uvědomění si významu

Základním úkolem v této fázi je udržet zájem žáka, který se vyvolal během evokace. Druhým úkolem je podnítit žáky k tomu, aby sledovali, jak se vyvíjí jejich vlastní chápání nových poznatků. UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ (*Realization of Meaning*) – v této druhé fázi učení se žáci seznamují s novými informacemi a myšlenkami. Uspořádávají je, třídí, hledají souvislosti, vyměňují si názory (Steelová, 1997).

V této fázi jde o pochopení nových informací, které je u dětí velmi individuální. Proto je potřeba zjistit úroveň pochopení daného problému. Zde se očekává samostatnost dětí, vyjasňování otázek a hledání souvislostí. Jsou sem zařazeny otázky, které zkoumají, jak žák pochopil nové informace a jakým způsobem si je propojuje se svými prekoncepty. Tomu odpovídají i otázky ze *Čtenářských kostek*, které jsou kladeny během čtení, kdy si učitel mapuje pochopení textu dětmi. Příklad otázky: „Zažil/a jsi už něco podobného jako hrdina z pohádky? Co bys udělal/a, kdyby ses ztratil/a?“ (Tomková, 2007).

Dobří žáci a schopní čtenáři neustále vnímají, zda a jak nové informace rozumějí, jak souvisí s tím, co znají z dřívějších. Vrací se k tomu, co jim není jasné po prvním čtení. Při poslechu mluvenému projevu kladou otázky nebo si dělají poznámky v místech, jimž nerozumějí, aby se k nim mohli vrátit později. Pasivní čtenáři budou tyto nejasnosti jednoduše přeskakovat a informacím buď vůbec, nebo částečně neporozumí. Jakmile žáci dokáží průběžně vnímat, zda textu rozumějí a do jaké míry, už ukládají nové informace do vlastních vědomostních schémat, která tak zdokonalují a upevňují. Hledají souvislosti – stavějí mosty mezi starým a novým a budují si tak zázemí pro hlubší chápání daného tématu.

Reflexe

Během této fáze by měly být splněny dva základní cíle. Žáci by měli začít vyjadřovat myšlenky a získané informace svými slovy. K lepšímu zapamatování

získaných poznatků je zapotřebí, aby se každý sám pokusil najít mezi nimi souvislosti a uměl je vysvětlit svými vlastními slovy. Porozumění je trvalé, pokud se podaří nové informace zasadit do souvislého smysluplného rámce (Hausenblas & Košťálová, 2007).

Dále by měli žáci dosáhnout výměny názorů mezi sebou, protože vede k rozšíření jejich slovní zásoby, obohacuje je o nová myšlenková schémata, která používají ostatní. Žáci mohou o těchto jiných myšlenkových pochodech přemýšlet, vyhodnocovat je, porovnávat se svými vlastními, a nakonec je mohou využít pro sebe a pro své pochopení. Tím, že budou umět přijímat a naslouchat názorům někoho jiného, se naučí, že nemusí být vždy každý postoj definitivní a že je možné zahrnout do našeho postoje i názor někoho jiného.

Pro každou fázi učebního procesu jsou vhodné různé výukové metody, pomocí kterých můžeme naplnit cíle té které fáze. Některé metody se dají využít pro více fází nebo různě fázemi prostupují. Nejčastěji se dají metody použít jak pro fázi evokace, tak i fázi reflexe. Reflexe (*Reflection*) – v této třetí fázi si žáci propojují nové poznatky se svými dosavadními znalostmi a zkušenostmi. Součástí reflexe je i sebereflexe (Hausenblas & Košťálová, 2006, 2007). Zde si žák uvědomuje, co se naučil, jaké strategie učení byly zvoleny, co mu pomáhalo, co mu nešlo. Žáci si propojují své prekoncepty s novými poznatky. Učitel by měl zjistit, co se žák naučil. K tomu mohou sloužit opět otevřené otázky: „*Vyprávěj, co bylo v příběhu pěkného? Co bylo v příběhu ošklivého? Vymysli jiný konec příběhu.*“ (Tomková, 2007). „*V modelu EUR žák aktivně pracuje se svými dosavadními zkušenostmi a s novými informacemi, přetváří, rekonstruuje své poznání, rozvíjí své vědomosti a dovednosti.*“ (Tomková, 2007, s. 23)

Hodnocení žákovského výkonu

Zde bychom rádi vyzdvihli některá doporučení, kterými jsme se inspirovali mezinárodními výzkumy o čtení (Brown, 2008; Harvey, 2007; Keene, 2007; Miller, 2002) a která se osvědčila v průběhu realizace při výuce čtenářských strategií vedoucích k hlubšímu porozumění textu a zejména k podpoře vnitřní motivace pro čtení a touze žáků s texty pracovat. Panuje atmosféra tolerance. Žáci se nebojí sdílet názory, ve třídě nepanuje strach, že řeknu něco špatně či se ztrapní, žáci si naslouchají a snaží se dohodnout. Účastníci výuky si vzájemně naslouchají, sdílí své myšlenky a zvažují různé názory. Možnosti aplikace jsou různé a dávají prostor pro kreativitu učitele.

- Učitelé by neměli říkat: „*To jsi řekl/a správně*“ nebo „*Tohle je špatně*“. Místo toho přeformulují vyjádření žáků, aby podnítili další komentáře a názory.
- Učitelé by se měli omezit na minimum vlastních komentářů, aby ovlivnění žáků vlastními interpretacemi bylo co nejmenší.
- Učitelé by neměli žáky směřovat k jediné správné interpretaci textu.
- Učitelé by se měli často ptát: „*Nad čím teď přemýšlíš?*“ a „*Jaké pocity to v tobě vyvolává?*“
- Učitelé by měli podporovat dialog, který probíhá delší dobu, namísto dialogu, který spočívá na jednoslovných odpovědích.
- Učitelé připravují žáky na rozhovory, vysvětlí, modelují, předvedou a stanoví pravidla pro aktivní, rovnoprávnou a ohleduplnou výměnu názorů.

Každý učitel ve výuce používá jednu a více metod hodnocení podle toho, zda se mu daná metoda osvědčila či nikoliv. Někteří považují klasické testy, zkoušení, známkování a porovnávání žáky mezi sebou za jedinou možnou cestu. Jiní naopak pociťují potřebu žáka zapojit do hodnocení jeho procesu učení a vytvářet tak jiné způsoby hodnocení a podávání zpětné vazby.

Ani jedna z možností není špatná. Každá z nich pouze poskytuje jinou vypovídající hodnotu. Cílem hodnocení není žáky od učení odradit. Z toho důvodu je dobré hodnotit čtenářství na základě individuální vztahové normy. K tomu mohou učitelé velmi dobře sloužit tzv. čtenářské konzultace, tedy individuální rozhovory mezi žákem a učitelem. Během nich žák odůvodňuje výběr knihy; hovoří, jak na něj kniha působí; o čem čte a také může část knihy učiteli přečíst. Učitel tak zjišťuje náročnost a úroveň porozumění čtenému textu, úroveň hlasitého čtení žáka, jeho zájmy týkající se čtenářství a mnoho dalšího. Konzultace by měla probíhat v neformálním duchu a v příjemné atmosféře, aby nevbuzovala v dětech pocit strachu ze zkoušení. Po dialogu si učitel může dělat poznámky do záznamového archu každého žáka. Důležitou součástí hodnocení je sebehodnocení žáka. To lze provádět ústní formou či písemně prostřednictvím různých poznámek a záznamů. Jednou z možností, na kterou se tato práce zaměřuje, je portfolio.

Doporučení

Zde bychom rádi vyzdvihli některá doporučení, která se osvědčila při výuce čtenářských strategií vedoucích k hlubšímu porozumění textu.

- Učitel vysvětlí, že dobří čtenáři používají čtenářské strategie.
- Učitel s žáky sdílí své zkušenosti s tím, jak on používá čtenářské strategie, modeluje, předvede, jak on sám o textu přemýšlí a jak mu rozumí.
- Učitel zdůrazňuje, že je důležité během čtení přemýšlet.
- Učitel vyzdvihuje, že je důležité nevzdávat se a vytrvat.
- Učitel klade důraz na to, že pro porozumění je důležité hledat souvislosti mezi tím, co již o tématu víme.
- Učitel klade důraz na to, že dobří čtenáři si kladou cíle, kterých chtějí během čtení dosáhnout, sledují během čtení, zda rozumí textu, a použijí strategie v případě, že nerozumí. Zároveň vyhodnocují, jak se jim daří plnit stanovené cíle.
- Žáci dostanou možnost procvičit si užívání strategií během řízené i samostatné práce tak, aby mohli strategie používat při četbě různorodých textů, pro dosažení různých cílů a plnění různých úkolů.
- Učitelé se ptají žáků: „Proč to říkáš?“ Podpoří tak jejich potřebu vysvětlovat, interpretovat nebo tím, že je nechávají dokládat svá tvrzení z textu nebo vlastní zkušenosti. Tím umožňují slabším čtenářům, aby pozorovali, jak pracují žáci, kterým porozumění činí menší potíže.
- Učitelé a žáci se společně dobírají porozumění textu.
- Učitelé neřídí diskusi, nýbrž ji podněcují.
- Učitelé preferují flexibilnější přístup k výukovým hodinám. Stanoví si cíl, kterého chtějí dosáhnout, identifikují strategie a přizpůsobují svá rozhodnutí potřebám žáků a situaci, která nastane během výuky.

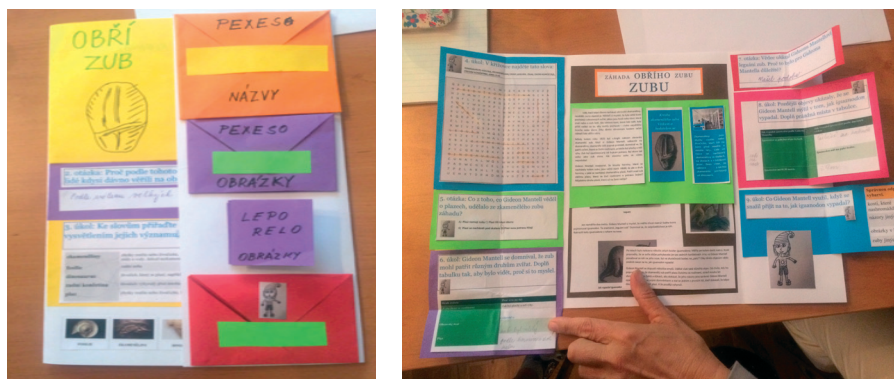
Lapbook

Lapbook je vlastnoručně vyrobená kniha složená z mnoha interaktivních prvků, skládaček, které spojuje společné téma. V našem navrhovaném pojetí jím může být vybraný informativní text, příběh, pohádka, celá kniha, historická událost, probíraná látka apod. Jednotlivé části této knihy obsahují důležité a zajímavé informace k tématu, které se žáci učí. Název je odvozen od slov LAP = klín a BOOK = kniha, tedy „kniha do klína“.

Lapbook má mnoho výhod, zejména rozvíjí porozumění, dále motivuje k učení, je vhodný pro jakoukoli věkovou kategorii, rozvíjí paměť, učí v souvislostech, podporuje vizuální i kinestetický typ učení, pomáhá dětem s poruchami učení, rozvíjí dovednost prezentace, je přenositelný, mohou se k němu vrátit, doplňovat, učit se z něho, rozvíjí jemnou motoriku, kombinuje logiku s kreativitou, a mnoho dalšího.

Žáci se při práci s lapbookem učí spolupráci, vyhledávají a třídí informace, učí se pracovat se zdroji informací, učí se pracovat s textem, rozvíjí kritické myšlení, používají čtenářské strategie a v neposlední řadě může to být zábavnější učení.

Obrázek 1. Lapbook vytvořený učiteli ZŠ

Papír je možné do lapbooku vkládat mnoha způsoby:

- složení papíru do harmoniky,
- papír přeložený na půlku, odklápěcí okénko,
- papír se dvěma odklápěcími chlopněmi, odklápěcí okénko oboustranné,
- papír se dvěma chlopněmi, ale chlopně jsou rozstříhané a lze odklápět jen části chlopní,
- kolo, do kterého se skládají „okvětní lístky“,
- malé papíry jsou na sebe nalepované kaskádovitě,
- dvě kola spojená ve středu patentkou s vyříznutou výsečí (vrchním kolem lze otáčet a informace postupně odkrývat) apod.

Ukázka z veřejně dostupných zdrojů: https://www.youtube.com/watch?v=w0wZ_WJ8oBc

Squashbook

Squashbook je skládaná kniha tvořená zpravidla třemi navzájem propojenými čtverci, které se nadále překládají na trojúhelník a posléze čtyři čtverce. Lze ji složit do balíčku velikosti přibližně 10 x 10 cm. Bývá zpravidla bohatě ilustrovaná s množstvím interaktivních prvků a nízkým počtem stran. Nejblíže je možné porovnat knihu s leporelem, avšak nabízí více prostorových možností.

V našem pojetí je squashbook doplňkovou aktivitou tzv. lapbooku (z angl. knihy do klína). Lapbook je žáky vlastnoručně vyrobená kniha, která obsahuje text (narativní nebo informativní) rozdělený či nerozdělený podle délky a přiměřenosti věku žáka s úkoly, otázkami a ilustracemi, které napomáhají rozvoji čtenářských strategií a hlubšímu porozumění textu. Autoři neopomenuli ani průběžné sebehodnocení žáka, hodnocení učitele a rodiče, mezipředmětové vztahy a klíčové kompetence – kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence sociální a personální a kompetence pracovní.

Pro použití knihy squashbooku k účelu výuky čtenářských strategií na 1. stupni ZŠ, tedy výuky vědomých postupů, které napomáhají hlubšímu porozumění čtenému, jsme použili několik různě tematicky zaměřených textů pro různé věkové kategorie. Včlenili jsme je do formátu 9 x 9 cm tak, aby se vešly právě na jednu stranu squashbooku. Každý text je doplněn úkoly rozvíjejícími čtenářské strategie (např. vysuzování, předvídaní, pokládání otázek, hledání souvislostí, vizualizaci, shrnování, analýzu, rozvoj slovní zásoby, hledání hlavní myšlenky nebo klíčových slov aj.). Tyto úkoly jsou do squashbooku vloženy pod klíčový text, se kterým pracují nebo se na něj odkazují. Texty jsou doplněny tištěnými nebo žákovskými ilustracemi. Žáci si squashbook vyrábí sami v průběhu vyučování.

Pilotáž v českých školách v rámci našeho projektu „Společenství praxe“ napověděla, že realizace squashbooku je možná ve dvou modelech organizace vyučování. Jednou z možností je rozložení vyučovací hodiny (45 minut) do dvou částí – v hodině českého jazyka a hodině člověk a svět práce (pracovní činnosti). Druhá možnost je formou blokového vyučování, ve kterém se pracuje bez přerušování jinými předměty. Oba způsoby se jeví jako stejně vhodné.

Dotazník realizovaný mezi učitelkami, které squashbook pilotovaly, vypovídá o tom, že žáci byli při takovéto metodě práce s textem motivovaní, aktivně zapojení, rozvíjeli jemnou a hrubou motoriku, rozvíjeli vrstevnickou spolupráci, těšili se na pokračování příběhů nebo na nové poznatky a vykazovali celkově hlubší porozumění čtenému. Podle výpovědí účastníků pilotáže (učitelek ZŠ) byli žáci schopni rozvíjet efektivněji své kompetence.

Jako příklad můžeme uvést, že žák operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí. Zde se osvědčilo včlenění mezipředmětových vztahů. Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti. Dále vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení. Také formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, v logickém sledu naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje. Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, rozhoduje se zodpovědně podle dané situace nebo poskytne dle svých možností účinnou pomoc při řešení problému spolužáků.

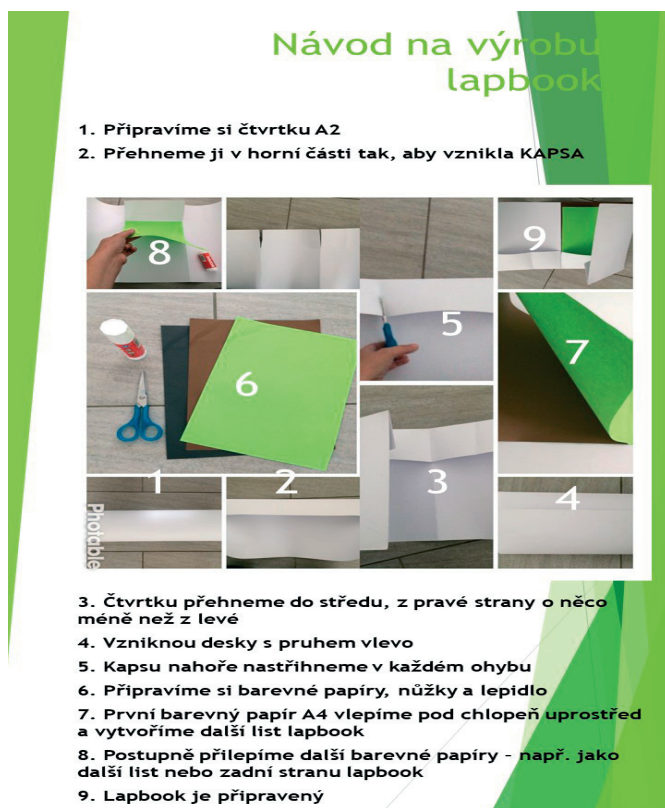
Úkoly k textům byly koncipovány s ohledem na průběžné i koncové sebehodnocení žáka, hodnocení učitele i rodiče.

Návod na výrobu lapbooku

Nejdříve je nutno říci, že neexistuje žádný univerzální lapbook. Jedná se o nápad, který je možné neustále obměňovat, rozšiřovat a upravovat. Kouzlo lapbooku spočívá právě ve využívání potenciálu schopnosti tvoření s uplatnění fantazie bez omezení, hranic nebo limitů. Čím více kreativity žák nebo učitel uplatní, tím větší radost a potěšení z činnosti bude mít. Lapbook je také velmi flexibilní a může poskytovat mnoho interaktivních prvků

Žák si nejprve vyrobí prázdný lapbook. Potřebujeme nůžky, tři barevné papíry a lepidlo.

Obrázek 2. Návod lapbook

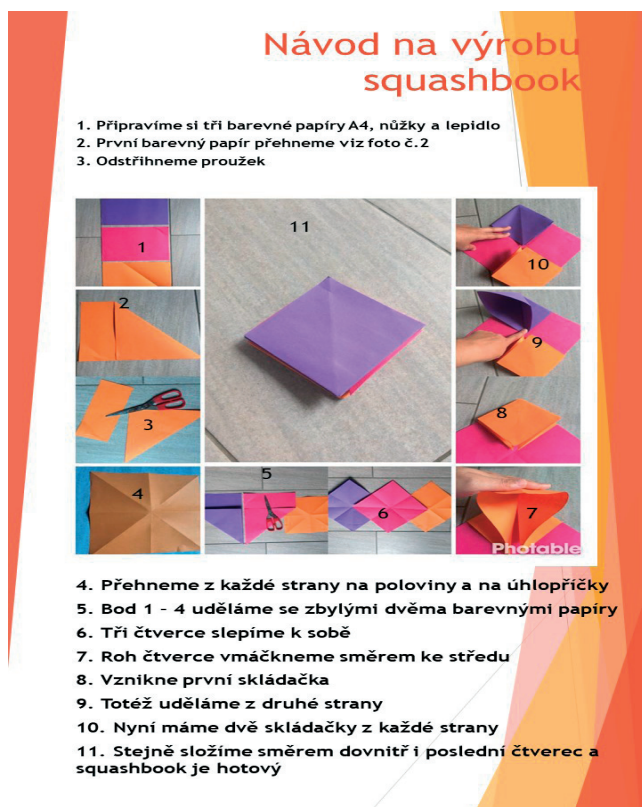
Obrázek 3. Vyrábíme lapbook

Návod na výrobu squashbooku

Žák si nejprve vyrobí prázdný squashbook. Potřebujeme nůžky, tři barevné papíry a lepidlo. Vezmeme první barevný papír podle naší volby, přehneme roh a přiložíme ke hraně, odstříhneme proužek a získáme čtverec. Takto postupujeme u dalších dvou papírů a vytvoříme si tři čtverce. Čtverce musí být přehnuté na obě strany přes kříž i podélně na poloviny, abychom mohli dobře squashbook později složit. Nyní si všechny tři čtverce položíme vedle sebe tak, aby byly spojené dvěma sousedními čtverci úhlopříčným směrem. V tomto místě slepíme lepidlem. Squashbook máme připravený k lepení splněných úkolů, obrázků a ke skládání.

Obrázek 4. Návod na výrobu squashbooku

Metodické pokyny

Lapbook Záhada obřího zubu

Cílová věková kategorie: 4.-5. ročník

Cíl aktivity: rozvoj hlubšího porozumění textu

Dílčí výstupy: Žák si rozšiřuje slovní zásobu, chápe rozdíly mezi jednotlivými pojmy. Žák najde v textu informaci, propojí několik vět a informací, vyvodí správnou odpověď. Žák svými slovy interpretuje. Žák se orientuje v tabulce, vyvodí, jaké informace v tabulce chybějí, propojí informace z různých částí textu, chápe, že v druhém sloupci má uvádět důvody pro to, co je v prvním sloupci. Zformuluje požadované informace či je opíše z textu do tabulky. Žák sleduje obrázky a doslovně porozumí popiskům pod nimi. Zjistí, že obrázky zachycují, jak se změnila informace, orientuje se v tabulce, vyvodí, jaké informace chybí.

Hlavní vyučovací předmět: český jazyk, člověk a svět práce

Čtenářské strategie: předvídání, propojování, určení důležitosti, pokládání otázek, zobrazování, skládání, usuzování

Kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence sociální a personální a kompetence pracovní

Mezipředmětové vztahy (dále jen MPV): člověk a jeho svět, matematika, cizí jazyk, výtvarná výchova

Pomůcky: papírové desky nebo tři čtvrtky A3, pracovní listy lapbook Iguanodon, nůžky, lepidlo, barevné papíry, globus nebo mapa, psací potřeby

Časová dotace: 4 x jedna vyučovací hodina nebo čtyřhodinová bloková či projektová výuka (2 x český jazyk, 2 x člověk a svět práce)

Organizace výuky: individuální a skupinová

Další zapojené subjekty: rodina, škola

Použitý text: Záhada obřího zubu. Upraveno podle knihy Čítanka: zbierka uvoľnených úloh štúdie PIRLS 2006. NÚCEM, Bratislava, 2011.

Hodnocení: formativní, průběžné, žáky motivuje potěšení z úspěchu, sami se hodnotí slovně i symbolicky např. formou smajlíků, razítek, obrázků.

Zdroje obrázků: www.wikipedie.cz

Metodika: Žák si nejprve vyrobí desky na lapbook. Potřebujeme papírové desky, čtvrtku A2 nebo tři čtvrtky A3 nebo A2, nůžky, tři barevné papíry a lepidlo.

Lapbook O dubu se zlatou korunou

Cílová věková kategorie: 2.-3. ročník

Cíl aktivity: rozvoj porozumění textu

Dílčí výstupy: Žák si upevňuje a rozšiřuje slovní zásobu na téma LES. Řeší přesmyčky, křížovku, popisuje strom. Ve 4. úkolu vychází z toho, co už zná – hledá nesmyslné obrázky. Učitel je mu stále nápomocen. Žák ztrácí obavu z neznámého řešení úkolu. Text vede žáka k zájmu o přírodu a minulost.

Hlavní vyučovací předmět: český jazyk, člověk a jeho svět, člověk a svět práce

Čtenářské strategie: předvídání (text čteme po částech), propojování, pokládání otázek, zobrazování, usuzování, určení důležitosti

Kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence sociální a personální, kompetence pracovní

MPV: matematika, výtvarná výchova

Pomůcky: pracovní listy, nůžky, lepidlo, barevné papíry, psací potřeby, pomocné výukové karty

Časová dotace: 5 x jedna vyučovací hodina (2 x český jazyk, 2 x člověk a jeho svět, 1 x člověk a svět práce)

Organizace výuky: individuální a skupinová

Další zapojené subjekty: rodina, škola

Použitý text: Vít, Arnošt. Pohádky z Kunratického lesa GASSET, 2010. Text zkrácen a upraven.

Hodnocení: formativní, průběžné; žáky práce těší, sami se hodnotí symbolicky (vybarvováním obrázků, skřítků) a také slovně

Zdroje obrázků:

Lesní čarování 1. Rezekvítek, Brno, 1998

Papírové hrátky. Nakl. a vyd. v Praze, 1991

Velká kniha pro malé luštitelé. Pololetník, 2004

Chraňme přírodu a mějme ji rádi. Pexeso

Metodika: Žák si nejprve vyrobí prázdné desky. Potřebujeme nůžky, tvrdou čtvrtku formátu A3, barevné papíry a lepidlo. K lapbooku je připraveno 9 přílohových listů. Způsob práce s nimi je zcela na učiteli. Na úvod lze motivačně využít představení postavičky skřítky Michálka, který provází celý lapbookem, a také otázky k textu. Následuje práce s textem *O dubu se zlatou korunou* – žák čte po částech, vymýšlí pokračování příběhu a snaží se říct, v jaké době se děj odehrává (minulost – současnost – budoucnost). Poté následují odpovědi na otázky (1.–7. otázka) písemně na připravený přílohový list. Nyní žák začíná vlepovat přílohové listy (*O dubu se zlatou korunou* a *Otázky*) do připravených desek. Všechny přílohové listy je možno upravovat (obstříhovat, dokreslovat, vybarvovat) podle nápadů žáka. Začíná plnění úkolů (1.–7. úkol). Přílohový list s úkoly je třeba rozstříhat. Ke každému úkolu žák dostane příslušný přílohový list (někde jsou i dva úkoly). Žák plní úkoly pod vedením učitele, ale fantazii se meze nekladou. Na závěr si žák vybarví skřítku Michálka a obrázky za splnění úkolů.

Lapbook Honzík

Cílová věková kategorie: 2.-3. ročník ZŠ

Cíl aktivity: rozvoj čtení s porozuměním textu

Dílčí výstupy: Žák se orientuje v textu, z nabídky slov vyhledává ta, která se v textu vyskytují a naopak, která do textu nepatří. Slova zapisuje do tabulky, vymýšlí k nim slovo nadřazené. Při své práci využívá znalostí z předmětu Člověk a jeho svět. Žák si tím také rozšiřuje slovní zásobu, chápe, co jednotlivá slova znamenají, rozvíjí svou fantazii a kreativitu. Žák podle původního textu doplňuje vynechaná slova a odpovídá na otázky, zda jsou pravdivé, či ne. Žáci mají také za úkol daný text zdramatizovat a tím si osvojí řazení situací v časové následnosti, sociálně komunikační dovednosti – komunikaci v běžných životních situacích a reflexi

Hlavní vyučovací předmět: český jazyk, člověk a svět práce

Čtenářské strategie: hledání souvislostí, kladení otázek, předvídání, hodnocení, usuzování, shrnování a syntéza

Kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence k řešení problému, kompetence sociální a personální, kompetence pracovní

MPV: člověk a jeho svět, výtvarná výchova, člověk a svět práce

Pomůcky: pracovní listy, barevné čtvrtky, barevné papíry, nůžky, lepidlo, psací potřeby, pastelky, fixy

Časová dotace: 10 x jedna vyučovací hodina nebo 5 x dvouhodinová bloková či projektová výuka (9 x 1 hodina český jazyk + 1 hodina člověk a svět práce)

Organizace výuky: individuální a skupinová

Další zapojené subjekty: rodina, škola

Použitý text: O veliké řepě

Hodnocení: formativní, průběžné, žáci si za splněný úkol vybarví kuličku, kterou nalepí na určité místo a za nasbírání všech kuliček získají diplom

Metodika:

1. Žáci si nejprve vyrobí prázdný lapbook z 5 barevných čtvrtek, do kterého následně lepí texty a zadané úkoly. Na přední stranu desek si nalepí Honzíka a pytlíček na kuličky ze strany 9. Honzíka i pytlíček si mohou vybarvit.
2. Text na straně 2 si žáci několikrát přečtou a splní první úkol. Odstříhnou oba sloupečky slov a text nalepí doprostřed otevřeného lapbooku. Slova ze sloupečků rozstříhají a dají do obálky, kterou si vyrobí z barevného papíru. Obálku nalepí do lapbooku. S rozstříhanými slovy mohou různě pracovat (např. slova skládat podle abecedy, vymýšlet s nimi různé věty atd.).
3. Ze strany 3 si žáci vystříhnou mřížku a nalepí jí do lapbooku. Vystříhnou a rozstříhají také obrázky, které pokládají na mřížku podle správného pořadí. Na rozstříhané postavičky si vyrobí obálku z barevného papíru a nalepí ji do lapbooku. Obrázky si žáci mohou vybarvit.
4. Text na straně 4 si žáci několikrát přečtou a zakroužkují slova (vetřelce, která do textu nepatří). Slova vepíší do připravené křížovky. Text i křížovku nalepí do lapbooku.
5. Na straně 5 žáci vybarví obrázky podle vetřelců a do rámečku k nim napíší slovo nadřazené. Vybarvené obrázky si vystříhnou a nalepí se slovem nadřazeným do lapbooku.
6. Do textu ze strany 6 žáci doplňují vynechaná slova. Jejich správnost si mohou ověřit podle textu ze strany 2. Text vystříhnou a také nalepí do lapbooku.
7. Žáci správně zakroužkují odpovědi na straně 7, tabulku vystříhnou a nalepí do lapbooku. Při vyučování českého jazyka si pohádku zdramatizují.
8. Žáci řepu nakreslí, vystříhnou a nalepí do lapbooku.
9. Za získání všech kuliček obdrží každý žák diplom, který si může vybarvit a nalepít na zadní stranu lapbooku.

Zdroj: Text dostupný z Metodického portálu www.rvp.cz ISSN: 1802-4785. financovaného z ESF a státního rozpočtu ČR. Provozováno výzkumným ústavem pedagogickým v Praze.

Lapbook Rada strýčka hrocha

Kategorie – věk: 2.–3. ročník

Cíl aktivity: Rozvoj porozumění textu

Dílčí výstupy: Rozšíření slovní zásoby, orientace v textu (k plnění úkolů je třeba text pozorně sledovat, popř. se v textu orientovat – rozděleno na více částí pro lepší orientaci žáků), matematické úlohy, křížovky – vyvození chybějících informací na základě textu, hledání odlišností v textu, pexeso, jemná motorika rukou

Čtenářské strategie: předvídání (text rozdělen na více částí a čte se postupně), propojování souvislostí, pokládání otázek, určování důležitosti, zobrazování, usuzování

Kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, komunikační kompetence, kompetence občanské, kompetence sociální a personální, pracovní kompetence

MPV: člověk a jeho svět, matematika, výtvarná a pracovní výchova, hudební výchova, dramatická výchova

Pomůcky: pracovní listy, barevné čtvrtky, lepidlo, nůžky, psací potřeby, pevný provázek, děrovačka

Časová dotace: projekt – cca 4–5 vyučovacích hodin (vyzkoušen projekt – ČJ, M, ČJS, HV, VV) nebo 4–5x jedna vyučovací hodina

Organizace výuky: individuální i skupinová

Použitý text: Čtvrtek, V. Kotě z Kocourkova, Albatros 2008, ilustrace Marcela Walterová

Použité obrázky: <https://cz.depositphotos.com>

Hodnocení: průběžné, formativní, motivace, získávání kuliček za úkoly, sami se hodnotí, vybarvování obrázků splněných úkolů, slovní hodnocení

Metodika: vyrobení desek z barevných čtvrtek (5 ks) – prázdný lapbook, nůžky, lepidlo, pevný provázek (rozdat až úplně nakonec – na uzlování)

Squashbook Iguanodon

Cílová věková kategorie: 3.-5. ročník

Hlavní vyučovací předmět: český jazyk, člověk a svět práce

Čtenářské strategie: předvídání, propojování, určení důležitosti, pokládání otázek, zobrazování, skládání, usuzování

Kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence sociální a personální a kompetence pracovní

MPV: člověk a jeho svět, matematika, cizí jazyk, výtvarná výchova

Pomůcky: pracovní listy, nůžky, lepidlo, barevné papíry, glóbus nebo mapa, psací potřeby

Časová dotace: 4 x jedna vyučovací hodina nebo čtyřhodinová bloková či projektová výuka (2 x český jazyk, 2 x člověk a svět práce)

Organizace výuky: individuální a skupinová

Další zapojené subjekty: rodina, škola

Návod: Žák si nejprve vyrobí prázdný squashbook. Potřebujeme nůžky, tři barevné papíry a lepidlo. Vezmeme první barevný papír podle naší volby, přehneme roh a přiložíme ke hraně, odstříhneme proužek a získáme čtverec. Takto postupujeme u dalších dvou papírů a vytvoříme si tři čtverce. Čtverce musí být přehnuté na obě strany přes kříž i podélně na poloviny, abychom mohli dobře squashbook později složit. Nyní si všechny tři čtverce položíme vedle sebe tak, aby byly spojené dvěma sousedními čtverci úhlopříčným směrem. V tomto místě slepíme lepidlem. Squashbook máme připravený k lepení splněných úkolů, obrázků a ke skládání. Dále se řídíme body pracovních listů. Předvídáme podle obrázku, o čem dnešní text asi bude, diskutujeme, předkládáme novou slovní zásobu k textu formou odhadování, propojování s předchozí zkušeností ze života, z jiných textů, čteme texty, vyhledáváme klíčová slova, odpovídáme na otázky a postupně plníme úkoly.

Průběžně hodnotíme správnost a úplnost odpovědí, můžeme využít vlastních metod hodnocení, např. formativní hodnocení.

Squashbook Kunratický les

Cílová věková kategorie: 3. ročník

Cíl aktivity: prohloubení znalostí a slovní zásoby

Dílčí výstupy: Žák si rozšiřuje poznatky z místopisu Kunratického lesa a učí se obecným znalostem o lese. Řeší křížovku (s pomocnými písmeny), na základě textu odpovídá na otázky, doplňuje slova a věty řadí do správné posloupnosti.

Hlavní vyučovací předmět: český jazyk, člověk a jeho svět, člověk a svět práce

Čtenářské strategie: propojování, pokládání otázek, určení důležitosti, skládání

Kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence sociální a personální, kompetence pracovní

MPV: matematika, výtvarná výchova

Pomůcky: pracovní listy, nůžky, lepidlo, barevné papíry, psací potřeby, pomocné výukové karty

Časová dotace: 3 x jedna vyučovací hodina (1 x český jazyk, 1 x člověk a jeho svět, 1 x člověk a svět práce)

Organizace výuky: individuální a skupinová

Další zapojené subjekty: rodina, škola

Použitý text:

Kunraticko-michelský les, www.wikipedia.cz. Text upraven

Význam a charakter lesa, www.wikipedia.cz. Text upraven

Hodnocení: formativní, průběžné; žáky motivuje zajímavý výsledek práce

Zdroje obrázků: [www. wikipedia.cz](http://www.wikipedia.cz)

Metodika: Žák si nejprve vyrobí prázdný squashbook. Potřebujeme nůžky, tři barevné papíry a lepidlo. Ke squasbooku jsou připraveny 3 přílohové listy (pro každého žáka jen dva, třetí je pouze pro učitele). Na úvod lze podotknout spojitost a návaznost na lapbook *O dubu se zlatou korunou*. Opět platí, že pracovní postup je zcela na učiteli.

Následně si uvedeme jeden z možných postupů při tvorbě squashbooku *Kunratický les*.

1. Přední stranu si žák vyzdobí nalepením titulní strany *Kunratický les* (zelená plocha se zvířaty).
2. Text *Kunratický les* umístíme vlevo. Text přečteme a vyplníme křížovku.
3. Text *Přírodní památka Údolí Kunratického potoka* umístíme vpravo. Text přečteme. K textu *Kunratický les* a *Přírodní památka Údolí Kunratického potoka* patří oddíl *Otázky a odpovědi*, který vyplníme.
4. Text *Význam a charakter lesa* umístíme doprostřed. Do textu dopíšeme slova z nabídky pod textem (slova jsou řazena ve správném pořadí).
5. Text *Základním stavebním prvkem každého lesa jsou stromy* umístíme doprostřed. Rozstříhané věty vybarvíme (každou větu jinou barvou) a přečteme ve správném pořadí (můžeme také přepsat).
6. Na závěr si žák vybarví a nalepí skřítku Michálka.

Squashbook Cukrová řepa

Cílová věková kategorie: 2.-3. ročník

Cíl aktivity: rozvoj čtení s hlubším porozuměním textu

Díličí výstupy: Žák se orientuje v textu, pomocí klíčových slov vyhledává správné odpovědi, určuje věty, kterými odpovídá na dané otázky. Žáci si znovu připomínají text O veliké řepě z lapbooku Honzík, který s tématem souvisí, vybírají podle něj správné odpovědi, podle textu luští křížovku.

Hlavní vyučovací předmět: český jazyk, člověk a jeho svět, člověk a svět práce

Čtenářské strategie: hledání souvislostí, kladení otázek, předvídání, hodnocení, usuzování, shrnování a syntéza

Kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence občanské, kompetence k řešení problému, kompetence sociální a personální, kompetence pracovní

MPV: člověk a jeho svět, člověk a svět práce

Pomůcky: pracovní listy, barevné čtvrtky, barevné papíry, nůžky, lepidlo, psací potřeby, pastelky, fixy, provázek

Časová dotace: 4 x jedna vyučovací hodina nebo 2 x dvouhodinová bloková či projektová výuka (2 hodiny český jazyk+ 1 hodina člověk a jeho svět + 1 hodiny člověk a svět práce)

Organizace výuky: individuální a skupinová

Další zapojené subjekty: rodina, škola

Použitý text: Cukrová řepa – zemědělská plodina, popis rostliny, pěstování, význam cukru

Hodnocení: formativní, průběžné

Metodika: Žák si nejprve vyrobí prázdný squashbook z barevného papíru nebo čtvrtek a do něj lepí texty a vyplněné zadané úkoly. Návod, jak vyrobit squashbook, lze vyhledat na You Tube.

Strana č. 1. – žáci si několikrát pozorně přečtou text a objasní některá neznámá slova. Učitel může žákům zadávat různé otázky a na které žáci v textu vyhledávají správné odpovědi. Oba texty i Honzika žáci vystříhnou a nalepí do squashbooku.

Strana č. 2. a 3. – žáci postupují stejně, jako na straně č. 1.

Strana č. 4. – žáci si rozstřihají 5 slov, která jsou v rámečcích pod větami. Věty si společně přečtou a slova samostatně položí na prázdné řádky. Věty i s položenými slovy si společně zkontrolují, slova nalepí. Doplněné věty vystříhnou a nalepí do squashbooku. Na této straně vypracují i druhý úkol, který také vystříhnou a nalepí.

Strana č. 5. – žáci si nejprve pozorně přečtou očíslované věty. Následně napíší do příslušného čtverečku číslo věty, která odpovídá na danou otázku. Věty a otázky mají souvislost s lapbookem Honzík. Na druhou stranu si žáci mohou nakreslit obrázek k pohádce *O veliké řepě*. Pracovní list si mohou uložit do portfolia.

Na straně č. 6. vyluštíme křížovku. Některé odpovědi na otázky nalezneme v textu v lapbooku Honzík. Vyluštěnou křížovku vystříhneme a nalepíme do squashbooku. Ke křížovce sešíváčkou přicvakneme vystřižené věty.

Strana č. 7. a 8. vypracováváme najednou. Na straně č. 7. si nejprve přečteme otázky, pokud žáci nevědí odpovědi, vyhledají si je v textu. Odpovědi zapíšeme do připravených tabulek na str. č. 8. Rámečky se správnou odpovědí vystříhneme a nalepíme do squashbooku, rámečky s otázkami také vystříhneme a k nalepeným odpovědím přicvakneme na jedné straně sešíváčkou.

Na poslední straně si nejdříve přečteme klíčová slova. Objasníme si jejich význam a vyhledáme je v textu ze strany č. 1., 2. a 3. Klíčová slova pastelkami žáci spojí s jejich významem. Rámečky vystříhnou a nalepí do squashbooku.

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Cukrová_řepa (text upraven a přizpůsoben věku žáků)

Pracovní listy

Pracovní listy jsou připraveny v druhé části publikace: *LAPBOOK a SQUASHBOOK*.
Soubor pracovních listů.

Závěr

Učitelé vyplnili tzv. hodnotící dotazník, ve kterém dali zpětnou vazbu, jak nejlépe výrobu knih se čtenářskou tematikou přizpůsobit potřebám konkrétních tříd. Učitelé a žáci, kteří lapbook v praxi ověřovali, byli velmi kreativní a dokázali ho obohatit dalšími prvky. Volili jiné zajímavé materiály, např. korálky, provázek, knoflíky, suchý zip, modelínu, recyklovaný materiál, fotografie, magnety. Organizaci práce volili spíše v kombinacích – skupinové, ve dvojicích, individuální a s možností volby. Osvědčila se dělba rolí při skupinové práci. Časová dotace jim vyhovovala v blocích, ale i v rámci celých vyučovacích hodin. Do výroby knih se podle výpovědí všech učitelů aktivně zapojovali všichni žáci. Ve třídách se vyskytovali také žáci s SPU, kteří se podle svých možností zapojovali. Vzájemná pomoc mezi žáky byla učiteli aktivně podporována a podněcována a fungovala velmi dobře jako prevence sociálně patologických jevů a stabilizace pozitivního bezpečného klimatu ve třídě. Pro ještě větší oživení a ozvláštnění práce s knihou, ale i pro rozvoj hlubšího porozumění čtenému, by učitelé rádi zapojili více smyslů, např. hmat, čich, zvuk a začlenili např. plastické věci ve formátu 3D.

V průběhu tvorby materiálu se učitelé setkali také s některými těžkostmi a obtížemi. Ocenili by nižší počet žáků ve třídě. Efektivita aktivity byla snížena u žáků více orientovaných na rychlost, na výsledek, ne na kvalitu a formu provedení. U všech žáků se zlepšila motorika, obratnost, pravolevá orientace, kreativita a zejména samostatnost při řešení problémů. Žáci byli schopni vytvářet vlastní knihy v domácím prostředí za spolupráce rodiny a vymýšlet na základě vybraných textů úkoly obdobné či zcela inovativní pro své vrstevníky.

Mezi přínosy, které poskytlo vytváření lapbooku a squashbooku ve třídách i v domácím prostředí, je možné uvést také rozvoj vrstevnické a rodinné spolupráce. Pochvala od rodičů motivovala učitele v další práci s žáky a v neposlední řadě se v mnohých dětech objevil nový znalostní, dovednostní, interpersonální a všeobecně kompetenční potenciál.

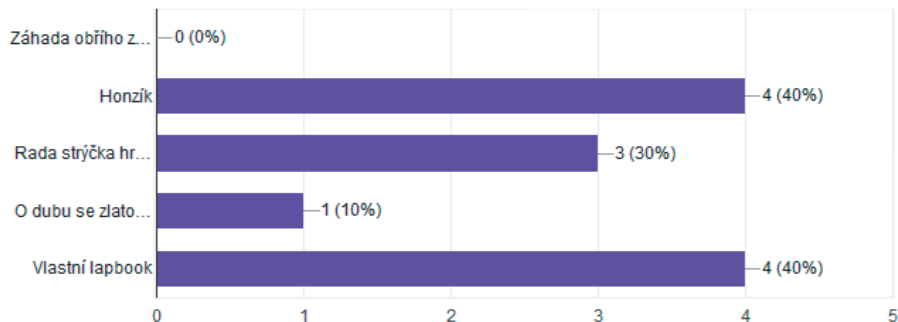
Žáci projevili radost z tvůrčího snažení. Učili se čtenářským strategiím v praxi, vykazovali hlubší porozumění narativního i informativního textu, učili se spolupráci, tvořivosti, naslouchání, trpělivosti, rozvíjeli audiovizuální a motorickou paměť, systematičnosti a organizaci.

Práce s lapbookem učitele inspirovala pro mnohačetné obměny, volili různorodé texty, pohádky, slohové útvary a využití i v rámci dalších naukových předmětů – člověk a jeho svět, hudební výchova, matematika, angličtina nebo projektové vyučování. Prezentace lapbooku se postupně objevovala ve školních galeriích, třídních schůzkách rodičů s dětmi, v knihovně, dnech otevřených dveří, kdy rodiče spolu s dětmi pracovali na výrobě knihy, na akcích školy, dni matek, projektových dnech, ve čtenářském deníku apod.

Ukázky z výsledků učitelského dotazníku

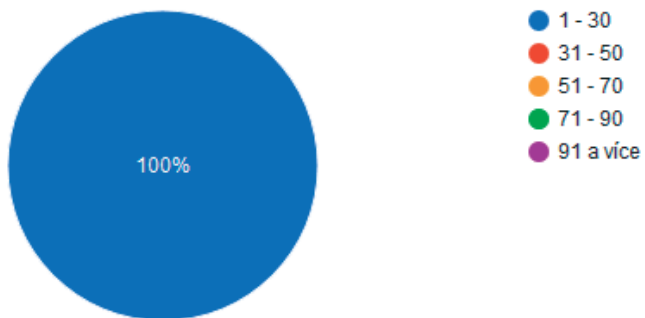
Který lapbook jste vyráběli?

10 responses

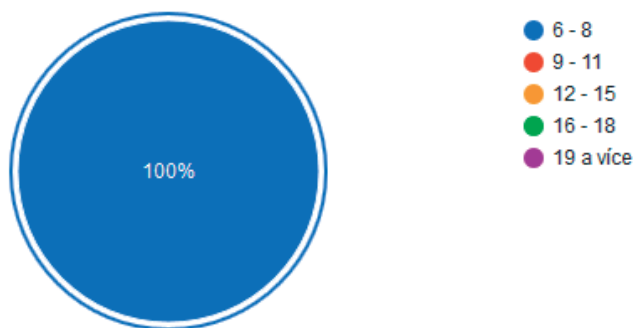
S kolika dětmi jste lapbook vy osobně vyráběl/a?

10 responses

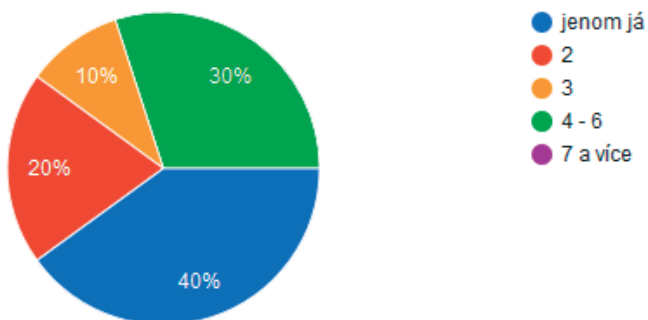
V jaké věkové kategorii byli žáci, kteří lapbook vyráběli?

10 responses

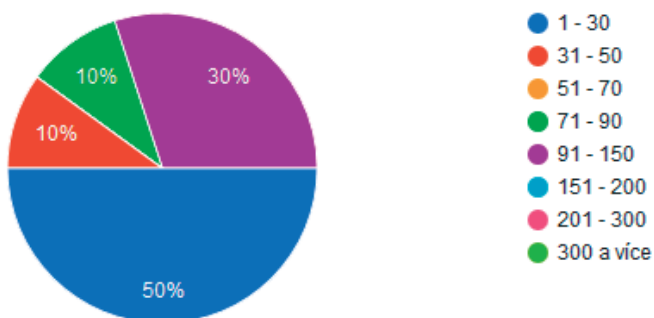
Kolik učitelů ve vaší škole lapbook vyzkoušelo?

10 responses

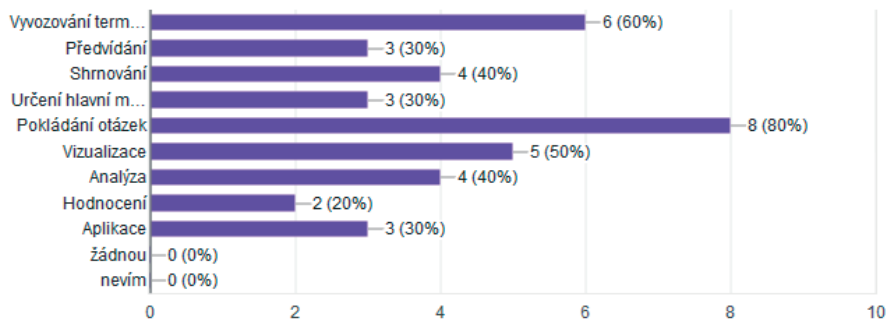
Kolik přibližně dětí v celé vaší škole lapbook vyzkoušelo?

10 responses

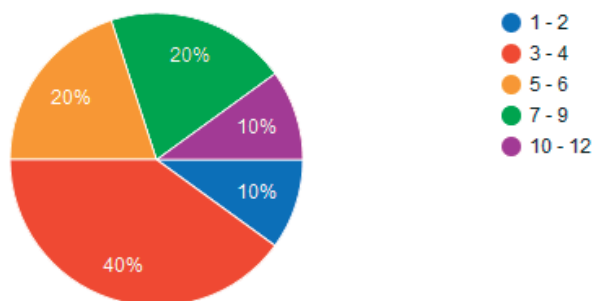
Které čtenářské strategie jste podle vás při tvorbě lapbooku zapojil/a?

10 responses

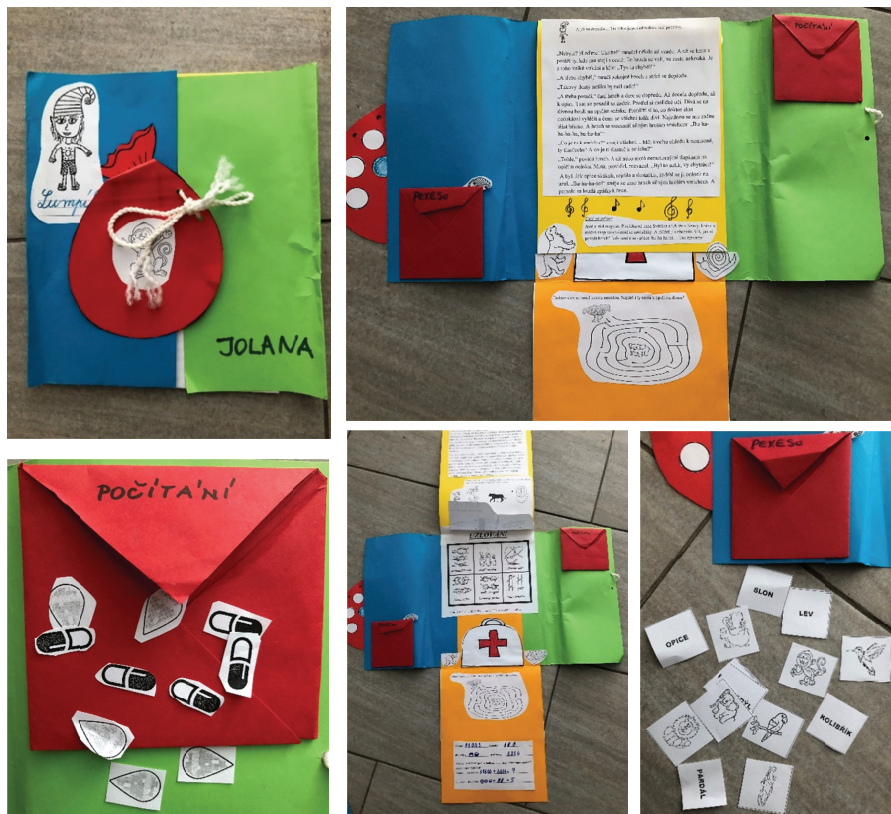
Kolik vyučovacích hodin přibližně žáci jeden lapbook vyráběli?

10 responses

Fotografie z realizace

Obrázek 5. Lapbook Rada strýčka hrocha

Obrázek 6. Squashbook Cukrová řepa

choroba rostlina

bylina nemoc

cukrová řepa stará doba mezi 5. a 16. stoletím našeho letopočítu

stadeř velmi silná, měkká řepa

středozemí plný výrobků z rostlin, využitá se na topení, svícení, pohon pro auta

trpák zloustlý kořen

Sřezdemí zrytlost, opakovaná činnost

Klimatické pásmo oblast okolo Sřezdemí mnoho moře

Produktive produktivita, pěstování, například horko nebo zima, suchno nebo vlhko

tradiční množství vypěstovaných plodin

Haná oblast nacházející se na střední Moravě v České republice

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Cukrová řepa

Řepa je rostlina, která se pěstuje v období od října do března. Cukrová řepa se pěstuje v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu. Cukrová řepa se pěstuje v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Cukrová řepa

Řepa je rostlina, která se pěstuje v období od října do března. Cukrová řepa se pěstuje v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu. Cukrová řepa se pěstuje v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Přístevní

Cukrová řepa je to pěstování řepy v uzavřených prostorách, například skleníku. Cukrová řepa se pěstuje v období od října do března, což znamená, že řepa musí být schopna přežít v období, kdy teplota klesne pod bod mrazu.

Literatura

- ALTMANOVÁ, Jitka. 2010. *Gramotnosti ve vzdělávání: příručka pro učitele*. Editor Jaroslav Faltýn, Katarína Nemčíková, Eva Zelendová. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 978-80-87000-41-0.
- BROWN, Rachel. 2008. The Road Not Yet Taken: A Transactional Strategies Approach to Comprehension Instruction. *The Reading Teacher*. **61**(7), 538-547. DOI: 10.1598/RT.61.7.3. ISSN 00340561. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1598/RT.61.7.3>
- GARNER, Ruth a Ron REIS. 1981. Monitoring and Resolving Comprehension Obstacles: An Investigation of Spontaneous Text Lookbacks among Upper-Grade Good and Poor Comprehenders. *Reading Research Quarterly*. **16**(4), 569-582. DOI: 10.2307/747316. ISSN 00340553. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/747316?origin=crossref>
- HARVEY, Stephanie a Anne GOUDVIS. 2007. *Strategies that work: teaching comprehension for understanding and engagement*. Markham, Ont.: Pembroke Publishers. ISBN 978-1571104816.
- HYPLOVÁ, Jana. 2010. *Využití projektového vyučování k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků základní školy*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-919-3.
- JOHNS, J. L.; LENSKI, S. D. 2005. *Improving Reading*. USA: Kendall/Hunt Publishing, ISBN 0-7575-1453-7.
- KEENE, Ellin a Susan ZIMMERMANN. 2007. *Mosaic of thought: the power of comprehension strategy instruction*. Portsmouth, NH: Heinemann. ISBN 978-0-325-01035-9.
- KOVAŘÍKOVÁ, Ludmila. *Čtenářská gramotnost – čtenářské strategie: metody vhodné k vytváření představ* [online]. [cit.2016-02-07]. Dostupné z: [/www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-24](http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-24).
- MILLER, Debbie. 2002. *Reading with meaning: teaching comprehension in the primary grades*. Portland, Me.: Stenhouse Publishers. ISBN 15-711-0307-4.
- MULLIS, Ina V. S. et al. 2012. *PIRLS 2011 International Results in Reading*. Chestnut Hill: TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College. ISBN 9789079549160.
- ORGANISATION FORECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. 2010. *PISA 2009 results, student performance in reading, mathematics and science*. Stand: 2009. Paris: OECD. ISBN 9789264091450.

- PEARSON, P., Laura ROEHLER, Janice DOLE a Gerald DUFFY. 2002. Developing expertise in reading comprehension. PEARSON, P., Laura ROEHLER, Janice DOLE a Gerald DUFFY. *What research has to say about reading instruction*. Newark, Del.: International Reading Association, s. 205–242. ISBN 0872071774.
- TOMKOVÁ, Anna. Způsob práce s portfoliem v primární škole. [online] 3. 8. 2007. [Cit. 2016 - 14-1] Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1544/ZPUSOB-PRACE-SPORTFOLIEM-V-PRIMARNI-SKOLE.html/>
- TOMPKINS, G. E. 2004. *50 Literacy Strategies: Step by Step*. New Jersey : Pearson Education, ISBN 0-13-112188-X.
- VELLUTINO, Frank. R. 2003. Individual Differences as Sources of Variability In Reading Comprehension in Elementary School Children. In SWEET, A. P.; SNOW, C. E.(eds). *Rethinking reading comprehension*. NY: The Guilford Press, s. 51–81.
- WILDOVÁ Radka. 2004. Rozvoj čtenářství na počátku školní docházky. In WILDOVÁ, R. (ed). *Čtením ke vzdělání*. Praha: Svoboda Servis, s. 38–42.

Lapbook a Squashbook

*Jolana Ronková, Jana Hájková, Blanka Waldhansová,
Věra Malinová, Klára Špačková*

Vydala Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Rok vydání: 2019

Počet stran: 51

Formát A5

1. vydání

ISBN 978-80-7603-056-5

 TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

MUNI

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
UNIVERZITY KÁŘLOVA

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

..META*~